

John H. de Bye

Liefde in slavernij

*Een familiegeschiedenis in
het achttiende-eeuwse Suriname*

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

In de rechtszaal

Het was warm in de rechtszaal hoewel het pas negen uur in de ochtend was. De leden van het Hof van Politie en Criminele Justitie waren in sessie.

De gordijnen waren dichtgeschoven om de zon buiten te houden en filterden het licht tot een groene schemering in de ruimte. Pieter Hendrik de Bye, het jongste lid van dit illustere college, veegde het zweet, dat vanonder zijn pruik in straaltjes tevoorschijn liep, met zijn kanten zakdoek af. Dat sorteerde weinig effect omdat die eigenlijk al kletsnat was. Hij voelde zich ondergedompeld in een groene zee, warm en nat.

In de zaal hing een onfrisse lucht die leek samengesteld uit de stank van zweetvoeten, verrotte uien en beschimmelde aardappelen. Ergens in de hoek van het vertrek keek een zonnestraaltje door een kiertje naar de stofjes die tegen de donkere achtergrond hun dans macabre uitvoerden.

Zijn medeleden, routiniers in het vak, zaten er wat onverschillig bij of hingen slaperig over de tafel, gezeten in hun rechte stoelen. Zij schenen minder last van de warmte te hebben, hoewel de voorzitter net met zijn gekromde wijsvinger over zijn voorhoofd gestreken had en de zweetdruppels daarna

met een snelle beweging van de hand naast zijn stoel had afgeslagen. De waaiers van de aanwezigen leken even te aarzelen toen hij het woord nam:

‘... besloten hem, als voorbeeld voor de andere slaven, te brengen waar wij gewoon zijn de doodstraf bij de slaven te voltrekken en hem te straffen met het koord tot de dood erop volgt, daarna zijn hoofd van de romp te scheiden en op een paal ten toon te stellen tot weer en gevogelte...’

De waaiers hernamen hun ritme. De stofjes dansen verder. Het geluid van paardenhoeven stierf weg in de verte.

‘Wij zullen onze uiterste best doen de eigenaar te vergoeden voor de geleden schade. Echter moeten we niet vergeten dat als deze wegloper niet gevat was geworden hij de schade van een verdwenen slaaf zelf had moeten dragen.’

Pieter kreeg het nog warmer. Eigenlijk wilde hij hier niets mee te maken hebben, maar het was praktisch onmogelijk je voordracht en verkiezing als lid van de Raad van Politie en Criminele Justitie af te wijzen. Tegen beter weten in zou hij deel moeten uitmaken van dit rechtscollege... Slechts ziekte, geestelijk verval en dergelijke ernstige zaken konden reden zijn een verkiezing te weigeren. En dit was in de geschiedenis van Suriname slechts zeer zelden gebeurd.

‘Heer de Bye, als jongste lid van ons college vaardigen wij u af toezicht op de uitvoering van deze en volgende vandaag uitgesproken straffen te houden. Volgende zaak...’

Het glas met water in zijn hand beefde. Als in een waas zag hij dat de volgende slaaf geboeid de rechtszaal binnengesleept werd.

‘Ga staan, Jantje.’

Moeizaam hees Jantje zich op aan het hekwerk voor de tafel van zijn rechters. Zijn rechteroog zat dicht door de zwelling van zijn gezicht. In zijn mond ontbraken enige tanden. Zijn magere zwarte vingers hielden verkrampd het hout vast.

‘Dit is nu al de tweede maal dat je weggelopen bent van je meester. De Spaanse bok¹ die je na de eerste keer kreeg toegediend heeft niet veel geholpen.’

Stilte...

‘Waarom ben je weer weggelopen?’

Stilte...

‘Ben je door je meester slecht behandeld?’

Stilte... Pieter dacht even dat hij het hoofd van Jantje zag knikken, maar dat zou hij zich ook verbeeld kunnen hebben. Het was hier ook zo warm.

‘Kun je niet praten?’

Stilte...

‘Wil je spreken in je eigen voordeel?’

Stilte... Het was zo stil in de rechtszaal dat de stilte bijna een stem bleek te hebben gekregen. Iemand kuchte achter zijn hand, meer om de stilte te verbreken dan om zijn luchtwegen op te schonen. Heel vaag kwam uit de verte het geratel van een kar op een slechte zandweg. Pieter keek naar een vlieg die voor hem op de tafel was gaan zitten en met zijn voorpoten over zijn kopje streek. Was hij bezig met zijn ochtendtoilet en veegde hij de resten van de paardendrollen waar hij buiten op gezeten had van zijn kop? Liet hij merken dat dit gehannes met mensenlevens hem nauwelijks interesseerde of wist hij al wat het vonnis zou zijn? Op het groene laken onder de vlieg verscheen een zwart puntje toen hij zijn darmen ledigde. Ook Pieters darmen waren in opstand gekomen. Zijn buik knorde zo hard dat hij vreesde dat de hele zaal het gerommel zou horen. Hij fluisterde wat tegen zijn buurman en stond, ietwat gehaast, op. Met de billen tegen elkaar geklemd lukte het hem net het privaat achter het gebouw te bereiken. Hij was nauwelijks gaan zitten of een orkaan van wind en regen raasde rond zijn bleke billen. Langzaam ebde de donder weg en kon hij de restanten van dit natuurgeweld van zijn achterste verwijderen. Met zijn zwarte mouw veegde hij de zweetdruppels van zijn voorhoofd. Voor

de zekerheid bleef hij nog enkele minuten in het hokje staan om er zeker van te zijn dat zijn darmen hem geen onplezierige loer zouden draaien. De stank dreef hem echter vroegtijdig naar buiten. Hij deed zijn pruik, die hij buiten naar de kapstok geworpen had, weer op. In de gang liep hij een andere rechter tegen het lijf die gehaast naar hem toe kwam.

‘Als u voortmaakt bent u nog net op tijd voor de uitspraak. De schuldvraag was niet moeilijk te beantwoorden.’

Samen liepen ze de raadskamer weer in. Jantje hing meer dan hij stond tussen twee militairen die hem onder de oksels ondersteunden. De leden van de Raad stonden achter de groene tafel. De voorzitter voerde het woord, stopte midden in de zin toen Pieter en zijn collega binnenstapten en vervolgde:

‘... zal de pees in de hiel worden doorgesneden... Vervolgens zal na ontmanning levenslang aan ’s Lands versterkingen moeten worden gewerkt.’

Luidruchtig snoot hij de neus in een bonte zakdoek die al nat was van zweet en snot.

‘De overige zaken worden verdaagd tot morgenochtend acht uur.’

Met zijn hamer gaf hij een ferme tik op de tafel, waardoor de vlieg zich geschrokken haastte zijn ochtendtoilet elders af te rondelen om daarna op zoek te

gaan naar verse drollen.

‘Heer de Bye, u bent voor de rest van de dag verontschuldigd. Uw rijtuig staat te wachten om u naar het galgenveld te brengen. Haast u maar niet. De beul en de veroordeelden lopen niet weg. Voordat u aanwezig bent gebeurt er toch niets.’

In het kamertje achter de rechtszaal ont deden de heren zich van hun togen en pruiken en hingen die aan de kapstok. In het vertrek hing een stank van zweet en ongewassen lijven.

Weer had Pieter Hendrik grote haast het privaat te bereiken. Weer lukte het hem op het nippertje en opnieuw schaamde hij zich diep voor de geluiden die daarmee gepaard gingen. Hij weet dit ongemak aan de jachtschotel die hij gisteren met zoveel smaak verorberd had. Hij had zelfs een tweede portie genomen en alles daarna met een biertje weggespoeld. Dit alles ter ere van zijn benoeming als Raad van Politie. Oh, had hij het maar van tevoren geweten...

Toen de rust was weergekeerd en zijn darmen ontsnapt waren uit die duivelse klauwen die zijn ingewanden aan stukken leken te willen scheuren, bracht hij zijn paardenstaart weer op orde en liep door de nu lege rechtszaal naar buiten. Even knipperde hij tegen het felle licht van de al hoog aan de hemel staande zon en liep naar het gereedstaande

rijtuig toe. De stralen van de zon prikten als spelden in de rode huid van zijn nek. De zwarte koetsier hielp hem instappen en legde de zweep over de paardenrug. De tocht naar het galgenveld, aan de rand van Paramaribo gelegen, duurde hooguit vijftien minuten. In de koets, die in de schaduw had staan wachten, was de temperatuur net te verdragen, hoewel de lederen bekleding, die hier en daar scheurtjes vertoonde, weldadig warm aanvoelde tegen zijn zo mishandelde billen. Zijn haar plakte tegen zijn slapen en op zijn hoofd ontwikkelde zich een vervelend jeukerig gevoel. Hij wist zeker dat de jeuk niet van de hoofdluis kwam want van die ellendige beesten had hij al geruime tijd geen last gehad.

Op het galgenveld aangekomen bleef hij nog even zitten om de koetsier de kans te geven het deurtje voor hem open te houden. De zon brandde onbarmhartig op de zanderige grond. Hier en daar woei de wind een stofwolkje op. Midden op de vlakke stond de galg opgericht die als een kraanvogel op één been over de omgeving leek uit te kijken. De strop hing als een worm uit zijn bek.

Pieter stapte uit het rijtuig en liep langzaam naar de overdekking waaronder de beul en enkele soldaten zaten, die in de houding sprongen toen hij nabij kwam. Hun kleding hing verkreukt om hun ma-

gere schouders en de zweetvlekken waren behalve te zien ook duidelijk te ruiken. Gedachteloos krabte een van de soldaten in zijn kruis.

‘Zullen we maar beginnen, heer de Bye? Het begint al knap heet te worden.’

Pieter knikte en keek toe hoe de man een zwarte kap over zijn hoofd trok. Hij pakte zijn beulszwaard op en liep naar de galg waar de veroordeelde al met de strop om de hals op de voltrekking van zijn vonnis wachtte. Even flitste de gedachte Pieter door het hoofd dat hij door de tijd die hij op het privaat had doorgebracht het lijden van de man verlengd had, maar daarmee ook ongewild zijn dood enkele ogenblikken uitgesteld had.

Met enkele schoppen kon de op de grond liggende veroordeelde op de been gebracht worden. Wankelend stond hij onder de galg en zou zeker weer gevallen zijn als hij niet door het touw daarin verhinderd werd.

De beul trok, met behulp van de soldaten, het vingerdikke koord strak, waardoor de aaneengebonden voeten van de veroordeelde een halve meter boven de grond kwamen te bengelen. Het touw werd met een behendige beweging rond een dwarslat geslagen en met een knoop gefixeerd. Nog eenmaal haalde de man gierend wat lucht naar binnen en

kronkelend en schoppend bleef hij toen aan het touw hangen, terwijl hij langzaam, heel langzaam de geest gaf. Zijn tong hing ver uit zijn geopende mond, zijn ogen puilden uit hun kassen en langs zijn donkere benen droop een straaltje melkachtige vloeistof van zijn laatste zaadlozing die ditmaal geen leven zou voortbrengen maar slechts een teken was van de intredende dood, die vroegtijdig een einde zou maken aan zijn jeugdige leven.

Pieter keerde zich om en veegde met zijn reeds doorweekte zakdoek het zweet van zijn voorhoofd.

Toen hij weer opkeek lag de opgehangen neger weer op de grond en scheidde de beul met twee ferme houwen het hoofd van de dode man van zijn romp. Een van de militairen pakte het donkere bebloede hoofd bij de oren en prikte het op een gereedstaande gepunte stok. De opengesperde ogen leken vol schrik te kijken naar de wachtende aasgieren en naar de rest van het lichaam dat onder de galg begraven werd.

De beul lichtte even zijn beulskap op om met een rood gebloemde zakdoek over zijn bezwete gezicht te vegen en liep statig als een haan naar het volgende karwei.

Jantje lag gebonden als voor een Spaanse bok in het zand. Een soldaat sneed het koord door waarmee